

IS DE OPRICHTING VAN ADMINISTRATIEVE RECHTBANKEN IN BELGIE GEWENST? (*)

DOOR

FRANCIS DELPEREE

*Professor aan de
Université Catholique de Louvain*

« Regeren, hoort daar meteen ook schrijven bij? Schrijven, is dat nog regeren? » Die een beetje onbeschaamde vragen hebben bekendheid verkregen sinds Pierre Viansson-Ponté ze enkele weken geleden richtte tot de auteur van « Démocratie française » (1).

Die vragen neem ik vandaag voor mijn rekening over; zonder kwaadwilligheid, maar toch niet zonder enige verwondering. Wat een opvallende rolverwisseling toch!

Vroeger vonden we het beeld van de universitair in die professor Zonnebloem die zich bezighield met het onderzoek van de institutionele en administratieve staatsproblemen vanuit Sirius. En de politicus, dat was de man van de daad en de beslissing, die tegenover diezelfde problemen stond, maar die ze aanpakte in het werkelijke, het concrete leven.

Vandaag heb ik een beetje de indruk dat het onze ministers zijn die, van « politiek rapport » tot « colloquium », in de eerste plaats opwekkers van ideeën willen zijn... en dat het dan soms de professoren zijn die zich inzetten om hen terug te brengen tot een gezonde realiteitszin en de zorg voor het onmiddellijk bereikbare.

Het is een opdracht van die aard welke mij thans ten deel valt en ik zal mij dan ook plaatsen op het terrein van het recht, dat van de realiteit van het positieve recht, dat ook van de noden van een recht dat om verbeteringen vraagt, om het voorstel van de heer Robert Vandekerckhove, Minister voor Hervorming der Instellingen, tot vereenvoudiging van het administratief contentieux aan een kritische toets te onderwerpen (2).

Ik vat onmiddellijk de kern van het onderwerp aan, zonder mij te laten tegenhouden, voor één keer, door scrupules van grondwettigheid, die hier als overdreven voorkomen, en zonder te blijven stilstaan bij de bepaling van de rechtspreken-

de handeling en de administratieve handeling, die hier voorzeker overbodig zijn. Waar ligt de kern van het onderwerp? In de noodzaak het administratief contentieux te hervormen. Over die stelling kan geen discussie mogelijk zijn. Een hervorming is nodig, in het belang van de rechtzoekende, in het belang van het bestuur, in het belang ook van de gerechtigheid.

Het belang van de rechtzoekende springt in het oog. Hoe zou de burger wegwijs kunnen worden in de doolhof van hoven, commissies, colleges of raden allerhande die, telkens voor een bepaalde materie, bekleed zijn met uiteenlopende rechtsprekende bevoegdheden? Hoe zou de burger zijn weg kunnen vinden in het labirint van procedures die hem van streek brengen nu eens in de administratieve orde, dan weer in de justitiële orde, tenslotte ook in de twee tegelijk?

Ook het belang van het bestuur staat op het spel. Het is wel bekend dat ons administratief recht geen steun vindt in een geheel van degelijk gecodificeerde teksten. Er is ook geen veruitgewerkte doctrine voorhanden. In de algemene beginselen van het recht vindt men evenmin nauwkeurige en concrete voorschriften. Onder die omstandigheden is het nodig dat de administratie ten minste lering kan halen bij een rechtspraak die stevig en degelijk wordt opgebouwd op alle niveau's.

Ten slotte mag ook het belang van de gerechtigheid niet uit het oog worden verloren. In verscheidene van haar vertakkingen geeft de

(*) Deze bijdrage is de uit het Frans vertaalde tekst van een referaat dat door de auteur werd voorgedragen op een colloquium dat op initiatief van de toenmalige minister van Hervorming der Instellingen, R. Vandekerckhove werd georganiseerd door de U.F.S.A.L.

(1) P. VIANSSON-PONTÉ, in *Le Monde* van 12 oktober 1976.

(2) De oorspronkelijke tekst van het voorstel werd gepubliceerd onder het opschrift: « Geschillen van bestuur. Hervorming van het administratief contentieux. Werknota », Brussel, 1976, 82 p.

administratieve rechtsbedeling de schijn van een « justice retenue » of in ieder geval van een rechtsbedeling die zich onvoldoende heeft losgemaakt van het politieke milieu waarin zij haar ontstaan vond. Op andere gebieden geeft zij ook de indruk een corporatistische rechtsbedeling te zijn of in ieder geval een rechtsbedeling die nog al te zeer vast zit in het professionele milieu waarin zij ontstond.

Op dit gebied, het gebied namelijk van de diagnose, zal de werknoot die ons is overgelegd voorzeker zeer vlug de eensgezindheid wegdragen.

Is het trouwens niet zo dat zij in de lijn ligt van belangrijke werkzaamheden die sinds ongeveer een halve eeuw werden uitgevoerd in onze rechtsgeleerde faculteiten, in het Belgisch instituut voor administratieve wetenschappen en tenslotte ook in de Raad van State (3) ?

In 1935 reeds spraken Jules Lespès en Marcel Vauthier het volgende oordeel uit : « Il se dégage de l'ensemble des juridictions administratives une remarquable impression de désordre et d'incohérence » (4). Kan men heden, ondanks de oprichting van de Raad van State, ondanks de hervorming van het gerechtelijk wetboek, — waardoor hele sectoren van de administratieve rechtsbedeling werden gezond gemaakt —, beweren dat de diagnose van deze twee eminente publicisten niet langer meer actueel is ? Hebben wij het « ensemble chaotique » dat zij beschreven, niet nog steeds, ten minste gedeeltelijk, onder ogen ?

Een hervorming is dus nodig. Daarom is er geen probleem. De vragen doen zich voor in verband met de te volgen methode, de manieren van aanpakken, de voorgestelde technieken. Administratieve rechtbanken moeten zeer waarschijnlijk worden opgericht, en de bevoegdheid tot rechtspreken dient hen te worden opgedragen.

Maar hoe zullen ze recht spreken ? En waarover zullen ze recht spreken ? Dat zijn de twee vragen die thans dienen te worden onderzocht.

I. DE OPRICHTING VAN ADMINISTRATIEVE RECHTBANKEN

Welk gewicht, welke standaardmaat zal men in de schalen van de weegschaal der ontworpen administratieve rechtbanken leggen om een evenwichtige administratieve rechtsbedeling te bekomen ?

Om het concreter te stellen : welk administratief recht gaan die rechtbanken toepassen ? Welke regelen van administratieve procedure gaan zij beschermen ? En nog : volgens welke procedure-normen gaan zij zelf recht spreken ?

Ziedaar drie vragen welke een nauwgezet antwoord blijken te vereisen.

1. De administratieve rechtsbedeling en het administratief recht

Vandaag kan de administratieve rechter talrijke en sterk uitgewerkte wettelijke en verordenende bepalingen aantreffen die hem evenveel regels voor de oplossing van het hem onderworpen geschil aan de hand doen. En, onder zulke voorwaarden, vindt de administratieve rechter in de wet een echte steun.

Een enkel voorbeeld. De wet van 15 maart 1954 regelt de vergoeding van oorlogsschade.

Hoe gaat de administratieve rechter nu oordelen ? Wat gaan de commissie van eerste aanleg en de hogere commissie van beroep beslissen ? Zij zullen nagaan of er inderdaad schade werd aangericht, of die schade ontstond uit een schadeverwekkend feit, of dat feit toe te schrijven is aan een oorlogshandeling, en of er een oorzakelijk verband tussen de verschillende elementen aanwezig is.

Niets eenvoudiger dan een dergelijke reeks beoordelingen, al blijft het dan waar dat de door de wet aangewende begrippen altijd tot interpretatie aanleiding kunnen geven.

De wetgever heeft hier zelf uitgestippeld hoe de vergoeding van de oorlogsschade door de gemeenschap zal gebeuren. Het bestuur, de bestuurden en de administratieve rechter kunnen er zich in een zodanig geval toe beperken de netjes aangeduide weg te volgen.

Er dient echter onmiddellijk op gewezen te worden dat een dergelijke hypothese zich niet algemeen zal voordoen. Talrijk zijn de administratieve geschillen waarin de rechter nu eenmaal moet beslissen zonder steun te vinden in nauwkeurige en uitgewerkte materiële regels. In zodanig geval is hij het die in zekere zin het recht tot stand brengt. Hij schept het recht op hetzelfde ogenblik waarop hij het toepast. Men heet dat op een pretoriaanse wijze recht spreken. En wie zal

(3) Journée d'étude de droit administratif, Louvain 1934, *Ann. dr. sc. pol.*, 1935, t. III, n° 14 ; J. STASSEN, « Introduction à l'étude d'une réforme du contentieux administratif belge », *R.J.D.A.*, 1954, p. 241 ; J. STASSEN, « Rapport à la journée commémorative du 25ème anniversaire de l'Institut belge des sciences administratives », Bruxelles, 1956, p. 26 s. ; Institut belge des sciences administratives, *Premier rapport sur la réforme de l'organisation du contentieux administratif du premier degré* Bruxelles 1962, 176 p., spécialement le rapport de M. L. MOUREAU, « Problèmes fondamentaux et vue d'ensemble des réformes envisagées », p. 90 et *R.J.D.A.*, 1963, pp. 65 et s.

(4) J. LESPES et M. VAUTHIER, « Dans quelle mesure les juridictions administratives du premier degré, existant actuellement en Belgique, pourraient-elles subsister dans une réorganisation du contentieux administratif ? », *Ann. dr. sc. pol.*, p. 317.

zich daarover beklagen (5)? Wie ook zal er zich over verwonderen wanneer diezelfde administratieve rechter het er minder op aanlegt zich als arbiter op te werpen tussen subjectieve particuliere belangen dan wel een plichtenleer op te leggen aan een bepaald milieu, vooral wanneer het gaat om een professioneel milieu?

We zullen ons beperken tot één enkel voorbeeld, dat we kiezen op het terrein van de plichtenleer der vrije beroepen.

Recht spreken in tuchtzaken waarop komt dat eigenlijk neer? Bij ontstentenis van een volledige codex van strafbare feiten, en bij ontstentenis van een lijst met sancties welke in een juiste verhouding staan tot bepaalde tekortkomingen, houdt recht spreken in tuchtzaken in de eerste plaats in, gedragingen kwalificeren. Dit betekent, ofwel ze verenigbaar achten met de zorg voor een goede professionele plichtenleer, ofwel ze bestaansbaar verklaren met de gebruiken van het beroep, en, in zodanig geval, blote feiten als een overtreding bestempelen. Door het goede van het kwade te onderscheiden stelt de rechter in tuchtzaken op een impliciete maar onbetwistbare wijze het professionele recht vast.

Het gegeven voorbeeld stemt tot nadere overweging, want het noopt tot een keuze tussen de twee volgende hypothesen.

Ofwel leent het professionele recht zich tot een reglementering in de vereiste vorm, op initiatief van het betrokken beroepsmilieu zelf. In zodanig geval belet niets een administratieve rechtbank van eerste aanleg de bepalingen van die reglementering toe te passen en de overtredingen daarop te straffen.

Ofwel leent het professionele recht zich niet tot een zodanige reglementering, wegens het voor te lichten milieu dat het moet voorlichten, de gestelde doeleinden of de te hanteren technieken (6). Hoe zou een rechter die bekleed is met de volle rechtsmacht, en die buiten het professionele milieu staat, uit eigen wetenschap het professionele recht tot stand kunnen brengen. Het is voorzeker zo dat op een naburig terrein, nl. dat van het ambtenarentuchtrecht, de annulatierechter erin geslaagd is het professionele recht van het openbaar ambt uit te werken. Maar was het niet wegens de voldoende kennis welke hij bezat van de opdrachten, de structuur en de samenstellende leden van het algemeen bestuur, dat de Raad van State daarin geslaagd is (7)? Zijn echter die zelfde voorwaarden vervuld wanneer het gaat om het beroep van geneesheer of van architect, zonder dan nog te spreken van dat van advocaat, wat de werknota nochtans niet *a priori* schijnt ter zijde

te stellen (8)? Ik durf zulks ten stelligste betwijfelen.

Om het anders uit te drukken: loopt de opdracht van de ontworpen administratieve rechtbank niet het gevaar, althans op sommige terreinen, tot dat soort onmogelijke taken te gaan behoren, die taken welke van te voren tot mislukking gedoemd zijn, en zulks omdat het administratief recht en vooral het professionele recht op het ogenblik te weinig zijn uitgewerkt?

2. De administratieve rechtsbedeling en de administratieve procedure

Een tweede moeilijkheid kan zich voordoen. Aan welke regels van administratieve procedure gaan de rechtbanken van eerste aanleg de hand houden? Het is algemeen bekend: op het huidige ogenblik zijn de geschreven regels terzake ofwel louter embryonair, ofwel zeer onvolledig (9).

Is het de administratieve rechtbank van eerste aanleg — of juist de vijf administratieve rechtbanken van eerste aanleg — welke de procedure-regels zullen uitwerken? Zijn zij het die, in hun beslissingen en onder de controle van de Raad van State, optredend nu eens als appelrechter dan als cassatierechter, gaan pogen eenheid en harmonie te brengen in een administratieve procedure welke nog haar weg zoekt?

De vraag kan als volgt worden samengevat: de organisatie van een administratieve rechtsbedeling in eerste aanleg onderstelt die niet de redactie van een wetboek van administratieve procedure?

De werknota zegt daarover niet zo veel. Wel wijst zij vanaf de eerste bladzijden op de noodzakelijkheid de discretionaire macht van het bestuur te beperken (10). Ook dringt zij er op aan

(5) Deze handelwijze wekt des te minder tegenstand op omdat het belanghebbend milieu bij de rechtsbedeling betrokken is. Het is door een ononderbroken dialoog tussen de rechter en de administratie — een rechter die niet helemaal buiten de administratie staat en een administratie die betrokken is bij het werk van rechter — dat niet enkel een contentieux maar vooral een rechtspraak en een administratief recht wordt opgebouwd.

(6) In een tussenkomst tijdens het colloquium van 12 januari merkte de heer F. DUMON, eerste advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, op dat de rechters de deontologische regels niet kennen — en niet hoeven te kennen — die het beroep van advocaat, geneesheer, architect, dierenarts, enz. beheersen.

(7) Zie hierover F. DELPERE, *L'Elaboration du droit disciplinaire de la fonction publique*, Paris, L.G.D.J., 1969, p. 155 e. v.

(8) Zie de verwijzing 18 op blz. 70 van de werknota.

(9) Zie hierover o.a. M. A. FLAMME, «Vers la codification de la procédure administrative», *R.A.*, 1979, p. 221; H. BUCH, «De administratieve procedure in België», *T.B.P.*, 1970, p. 3; C. WIENER, *Vers une codification de la procédure administrative*, Paris, PUF 1975, préface de R. ODET.

(10) R. VANDEKERCKHOVE, op. cit., p. 8.

dat de burger tegen de misbruiken van het bestuur preventief zou worden beschermd (11). Tenslotte onderstreept zij de noodzakelijkheid het nemen van administratieve beslissingen aan « algemene regelen van procedure » te onderwerpen (12).

Welke verklaring kan men vinden voor een dergelijke discretie? Dient zij niet te worden toegeschreven aan een — volgens mij, overdreven — vertrouwen in de algemene beginselen van het recht of in de beginselen van wat de Nederlandse rechtsleer noemt het « behoorlijk bestuur »? Voorzeker zijn de codificatie en het opmaken van formulierboeken niet vereist waar de praktijk met veel soepelheid de regels van een goed bestuur heeft uitgestippeld.

Maar is dat wel de toestand waarvoor we staan? Concreter bekeken is daar bv. de eis van een motivering (13). Een degelijk gemotiveerde beslissing is een beslissing die steunt op een aandachtig onderzoek van de feiten, een beslissing die niet willekeurig noch discriminatoir kan zijn, een beslissing die in ieder geval voor een controle door de rechter vatbaar is. Men mag echter niet uit het oog verliezen dat de eis te motiveren niet duidelijk en vaststaand omschreven is. Verplichting voor het bestuur een motief te hebben of het op te geven? Verplichting de ongunstige of ook de gunstige beslissingen te motiveren? Positieve of ook negatieve? Verplichting de aangevoerde argumenten te weerleggen? Verplichting een wijzigende beslissing te motiveren? Verplichting in feite of ook in rechte te motiveren? Mogen de motieven in de bijlagen voorkomen of dienen zij in de beslissing zelf opgenomen te worden? enz.

Kan het bestuur genoegen nemen met dergelijke elementaire en vaak onzekere noties van procedure?

De discretie van de werknota kan ook een verklaring vinden in een overtuiging. Die zou hierin bestaan dat de hervorming van de niet contentieuze administratieve procedure tot een gedachtengang behoort die buiten de hervorming van het administratief contentieux ligt. Zulke vooringenomen overtuiging blijkt niet gegrond te zijn. De hervorming van de administratieve procedure is geen andere hervorming. Zij is het eerste luik van een algehele hervorming. Met Decaan Cambier kunnen we zeggen dat het probleem van het administratief contentieux dient te worden aangevat « depuis son début » (14).

Het is « en deça de la juridiction » (15) dat de eerste fase van de hervorming dient te worden gesitueerd. Een codex van administratieve

procedure maakt voorzeker deel uit van die dromen welke sluimeren in de geest van ieder jurist of van ieder bestuurder die enigszins cartesiaans is aangelegd (16). Maar het administratief contentieux leeft niet van dromen. Of, juister gezegd, de droom dient hier werkelijkheid te worden! en de werkelijkheid is dat de controle een voorafgaande codificatie van de regels van administratieve rechtspleging vereist.

De codificatie van de procedure vergemakkelijkt de controle. Alleen zij geeft aan het begrip « administratieve procedure » duidelijke omlinering en objectieve inhoud. Alleen zij brengt discrepanties tussen tekst en toepassing duidelijk aan het licht. Alleen zij objectiveert de uitgeoefende controle (17).

De codificatie van de procedure kan ook de controle vergemakkelijken. De procedureregels zijn als zovele merktekens voor de administratie. Zij palen de werking van de administratie af. Tegelijk beschermen zij de rechten van de burger. Voor de rechter tenslotte zijn zij een soort van instrumentenbord met zovele controle- en knipperlichtjes die hem in staat stellen om op ieder ogenblik de goede werking van het ambtelijke raderwerk na te gaan.

3. De administratieve rechtsbedeling en de geschillenprocedure

De derde moeilijkheid ligt in de vaststelling van de regels van de administratieve geschillenprocedure zelf.

Dit probleem heeft vanzelfsprekend de aandacht van de stellers van de werknota gaande gehouden.

Vooreerst onderstrepen zij dat de geschillenprocedure slechts in geringe mate geregeld is voor de huidige administratieve rechtscolleges.

Vervolgens brengen zij het bestaan in herinnering van art. 2 van het Gerechtelijk Wetboek, dat, naar hun mening, het mogelijk zou maken een aantal regels die zijn neergelegd in het Gerechtelijk Wetboek toe te passen op alle rechtsplegingen, zowel gerechtelijke als administratief-rechtelijke (19).

(11) R. VANDEKERCKHOVE, op. cit., ibidem.

(12) R. VANDEKERCKHOVE, op. cit., p. 20.

(13) F. REMION, « La motivation des actes administratifs », in « Rapports belges au Congrès international de droit comparé », Brussel, Bruylant, p. 669. Zie eveneens C. CAMBIER, op. cit., d. II, p. 56.

(14) C. CAMBIER, op. cit., d. II, p. 511.

(15) C. CAMBIER, « En deça et au-delà de la juridiction », in *Mélanges J. DABIN*, d. II, p. 453.

(16) R. ODENT, op. cit., p. 6.

(17) Over dat onderwerp, C. WIENER, op. cit., p. 453.

(18) R. VANDEKERCKHOVE, op. cit., p. 32.

(19) R. VANDEKERCKHOVE, op. cit., p. 74.

Tenslotte stellen zij voor de gecoördineerde wetten op de Raad van State te herzien. Zo stellen zij o.m. de vraag of de opschorting van tenuitvoerlegging niet dient te worden georganiseerd? (20).

Die voorstellen behoeven een drievoudig commentaar.

Eerste opmerking. Het optreden van de administratieve rechter zou er natuurlijk baat bij vinden wanneer het altijd op eenzelfde wijze zou verlopen. Het is dan ook aangewezen dat voor ieder administratief rechtscollege de voorwaarden voor de uitoefening van het vorderingsrecht worden vastgesteld, dat de modaliteiten volgens welke de rechtsgang wordt aangevat en verloopt, voorwerp zijn van gedetailleerde bepalingen, dat tenslotte de regels volgens welke de beraadslaging en de uitspraak zullen plaatshebben, op een ondubbelzinnige wijze worden vastgesteld (21).

Tweede opmerking. Moet men verder gaan en verwijzen naar het Gerechtelijk Wetboek (22) voor de procedurevragen die niet zouden geregeld zijn? Dat voorstel berust op een misvatting. De Raad van State heeft in het arrest Sagal van 10 juni 1971, de gelegenheid gehad daarop te wijzen: « ... artikel 2 van het Gerechtelijk Wetboek, waar het stelt dat de « in dit Wetboek gestelde regels van toepassing zijn op alle rechtsplegingen », alleen kan doelen op de rechtsplegingen vóór de hoven en rechtbanken waarop dit Wetboek betrekking heeft en niet op de rechtspleging ingericht door de wetgevingen die meer in het bijzonder de administratieve rechtscolleges regelen » (23).

En de Raad van State maakt vervolgens toepassing van die regel door te beslissen dat artikel 747 van het Gerechtelijke Wetboek dat de neerlegging van conclusies ter terechtzitting regelt niet van toepassing is voor de commissie van beroep voor de erkenning van de politieke gevangene en hun rechthebbenden.

De *lege lata* komt die tekstinterpretatie als correct voor. Is het aangewezen de regel anders te stellen *de lege ferenda*? De algemene verwijzing naar de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek blijkt niet zo gelukkig te zijn. Die regeling zou de rechtzoekende eerder misleiden dan hem rugsteunen. De beginselen van de burgerrechtelijke procedure zijn niet geschikt voor een ongenueanceerde toepassing in het administratief contentieux. De regels van een mondelinge en accusatoire procedure kunnen niet zonder hapering de afwikkeling van een geschreven en eerder inquisitoire procedure beheersen. De regels welke toepasselijk zijn op een gedingvoering die steunt op de gelijkheid der partijen kunnen niet zonder

meer worden toegepast op een proces waarin een der partijen de gezagsprerogatieven bezit.

Een enkel voorbeeld. Een rechtzoekende wint het geding dat hij tegen het bestuur heeft ingespannen. Gaat hij een beroep doen op het Gerechtelijk Wetboek en op het zeer volledige arsenaal van middelen tot uitvoering, dat daarin is vervat? Of gaat hij afstuiten op de immuniteit inzake uitvoering welke de administratie geniet terwille van het beginsel van de continuïteit der openbare diensten? (24) Het dient blijkbaar nergens toe de voordelen van de onbruikbare technieken der burgerrechtelijke procedure voor de ogen van de burger te laten spiegelen.

Derde opmerking. Is het aangewezen de gecoördineerde wetten op de Raad van State te herzien?

Voorstellen in die zin werden reeds gedaan, en zij hebben zonder enige moeite de instemming van de belanghebbende kringen weggedragen. Men denke hierbij bv. aan het vraagstuk van de schorsing van tenuitvoerlegging der administratieve beslissingen (25). Ongeveer twee jaar geleden schreef professor Charles Huberlant dienaangaande in een opgemerkte studie (26): « Il se présente incontestablement des cas où l'exécution immédiate d'une décision administrative

(20) R. VANDEKERCKHOVE, op. cit., p. 78.

(21) C. CAMBIER, op. cit., d. II, p. 511.

(22) Artikel 2 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt: « De in dit Wetboek gestelde regels zijn van toepassing op alle rechtsplegingen, behoudens wanneer deze geregeld worden door niet uitdrukkelijk opgeheven wetsbepalingen of door rechtsbeginselen waarvan de toepassing niet verenigbaar is met de toepassing van de bepalingen van dit Wetboek ».

(23) R.v.St., 10 juni 1971, Sagal, nr. 14.802, Verz., p. 678.

(24) Ch. HUBERLANT et F. DELPEREE, « Les personnes de droit public bénéficiaires de l'immunité d'exécution (en droit interne comparé) », in *L'immunité de juridiction et d'exécution des Etats*, Brussel 1970, p. 219.

(25) Een ander voorstel dat niet rechtstreeks betrekking heeft op de geschillenprocedure maar dat de ontwikkeling ervan beïnvloedt strekt ertoe de procedures tot raadpleging van de afdeling wetgeving van de Raad van State te verstevigen. Uitstekend initiatief wanneer men bedenkt dat het er om gaat de preventieve controle te waarborgen van de grondwettigheid der voorontwerpen van wet, van de wetsvoorstellen, van de voorontwerpen van decreet, van de voorstellen van decreet, en van de voorontwerpen van organieke en reglementaire koninklijke besluiten. Als dit samengaat met de onmogelijkheid om dringende spoed in te roepen, zoals het geval is in culturele aangelegenheden, of als de rechtscolleges een strengere controle gaan uitoefenen op het motief dringende spoed, dan zou de voorgestelde hervorming voorzeker een weldoende invloed hebben. Alleen dergelijke preventieve controle, een soort net zonder mazen, welke verhindert dat normatieve regelen op een frauduleuze wijze in de juridische ordening binnendringen, zou een verder doorgedreven en a posteriori controle van de grondwettigheid overbodig kunnen maken. Maar zal de wetgever, die zich zo afwijzend heeft betoond ten aanzien van zulke controle a posteriori, de voorgestelde versteviging van de preventieve procedures negen zijn? Hier toch ook zou de preventieve controle van de afdeling wetgeving van de Raad van State de repressieve controle vergemakkelijken en verlichten.

(26) Ch. HUBERLANT, « Le problème du sursis à exécution des décisions administratives en Belgique », *R.J.D.A.*, 1975, p. 81.

cause au particulier qu'elle frappe un préjudice grave, qu'il sera ultérieurement fort difficile, voire impossible de réparer comme il convient». En de heer Huberlant voegde daaraan toe: «Toutes les constatations, analyses et observations conduisent à la conclusion que, pour prévenir une situation aussi injuste, le procédé le plus adéquat consiste à autoriser le Conseil d'Etat, saisi d'un recours en annulation, à ordonner le sursis à exécution de la décision attaquée, lorsque la situation indiquée risque de se produire et que les moyens invoqués sont sérieux. Une telle réforme se justifie pleinement. Elle correspond aux vœux formulés par tant d'auteurs et de praticiens qu'on ose espérer qu'elle se réalisera en Belgique dans un avenir assez proche».

Maar voor de gedachtenwisseling die ons hier bezighoudt doet het probleem zich anders voor. Het probleem is veeleer of de opschorting van uitvoering — die iedereen ten voordele van de Raad van State opeist — hem alleen zou toekomen dan wel of die procedure tot de bevoegdheid van elk administratief rechtscollege, met inbegrip van de administratieve rechter van eerste aanleg, zal behoren. Het probleem is ook of de hervorming van het administratief contentieux een dergelijke procedurehervorming niet vereist als voorwaarde *sine qua non*. Op een systematische wijze een appelinstantie in een administratief geding inschakelen kan voorzeker ingegeven zijn door de bezorgdheid voor een goede rechtsbedeling (27). Maar wanneer zulks moet leiden tot een langere duur van de procedures met als gevolg dat de beslissingen van het bestuur nog minder vatbaar worden voor herstel, dan kan men toch vraagtekens plaatsen wat betreft de efficiëntie van het voorgestelde systeem. Immers, administratieve rechtbanken tot stand brengen zonder dat vooraf een procedure tot opschorting van de tenuitvoerlegging werd ingesteld zou eerder een achteruitgang betekenen dan een verbetering.

II. DE BEVOEGDHEID VAN DE ADMINISTRATIEVE RECHTBANKEN

Er is een tweede vraag: waarover gaan de administratieve rechtbanken van eerste aanleg oordelen?

Die vraag betreffende de omlijning van de bevoegdheden dient te worden onderzocht in het licht van twee voorafgaande opmerkingen welke betrekking hebben op de grenzen die eigen zijn aan iedere onderneming tot vereenvoudiging en op de weerstanden welke die onvermijdelijk oproept.

De grenzen zijn afhankelijk van de in werking gestelde middelen. Het oprichten van een administratieve rechtbank van eerste aanleg met een algemene bevoegdheid en met een vast en gespecialiseerd personeel, roept onmiddellijk vragen van budgettaire aard op — een personeelsformatie, werkingskosten... — die van een zodanige aard zijn dat zij de meest overtuigende aanhangers van de hervorming kunnen ontmoedigen. Moet men onderstellen dat de «intendance» wel zal volgen? Moet men integendeel van oordeel zijn dat noch de Raad van State noch de provincies in staat zijn terzake enige hulp te verschaffen? Dient men er op te wijzen — en dit is een meer fundamentele opmerking — dat de werknoots zondigt door verzuim waar zij geen stelling inneemt wat aangaat de wijze van samenstelling van de administratieve rechtbanken: onafhankelijke rechters? assessoren? deskundigen?... die vragen blijven eigenaardig genoeg zonder antwoord (28).

Men dient dus oog te hebben voor de grenzen van budgettaire aard. Er zullen ook weerstanden zijn. Dit laatste kan worden geïllustreerd door een voorbeeld uit het buitenland. Frankrijk kent van oudsher «conseils de préfecture», welke sindsdien werden omgevormd tot administratieve rechtbanken. De hervorming van 1953 heeft hen gestempeld tot rechters van gemeen recht voor alle administratieve geschillen: bij hen berust het algemeen contentieux van alle handelingen en van de hele werking der openbare macht. Hoe groot is dan niet de verrassing van de buitenlandse waarnemer wanneer die constateert dat deze rechter, hoewel hij de residuaire bevoegdheid bezit, er nooit toe gekomen is het contentieux van bijzondere juridicties volledig tot zich te trekken. Zelfs daar zijn o.m. militie-, de verkiezings-, de sociale zekerheids- en vestigingsgeschillen aan hun algemene bevoegdheid onttrokken (29). Historisch accident? Ongecontroleerde ontwikkeling van het administratief recht? Bijzondere aard van de geschillen? Waar ligt de verklaring? Maar het aangehaalde voorbeeld dient ons in ieder geval op onze hoede te stellen.

Onder voorbehoud van de twee gemaakte opmerkingen zullen nu achtereenvolgens worden onderzocht, de bevoegdheidsproblemen welke eigen zijn aan het contentieux betreffende de politieke rechten wanneer dit wordt waargenomen hetzij door rechtsprekende organen die afhangen

(27) Zie infra. De administratieve rechtsbedeling en het annulatieberoep.

(28) De werknoots (op. cit., p. 72) wijst er vanzelfsprekend op dat de problemen inzake samenstelling verband houden met de problemen inzake bevoegdheid...

(29) Zie o.a. M. WALINE, «Droit administratif», Parijs, Domat Montchrestien 1969, d. I, p. 120.

van het lokale bestuur hetzij door organen die afhangen van de centrale administratie, en de problemen die samenhangen met de reorganisatie van de legaliteitsgeschillen.

1. Administratieve rechtspraak door organen van het lokale bestuur

Hier dient men zonder omwegen stelling te nemen. Het voornemen te kennen geven het administratief contentieux te hervormen dat wordt waargenomen door rechtscolleges die afhangen van het lokale bestuur, komt er in wezen op neer de rol van de bestendige deputatie van de provincieraad, als rechtscollege optredend, in het geding te stellen.

Immers, wat valt in dit verband veel te zeggen omtrent het contentieux der verkiezingslijsten, dat zich afspeelt voor het college van burgemeester en schepenen, wanneer sommigen aan dit optreden niet eens het karakter van rechtsprekende handeling toekennen? Wat kan ook veel gezegd worden over het contentieux van de militielijsten, wanneer de rechtsleer overwegend op het standpunt staat dat het college van burgemeester en schepenen hier niet méér verricht dan een louter administratieve telling (30)? Het is dus niet hier dat men de echte problemen moet zoeken.

Het ware probleem doet zich voor op het niveau van de provincie. En deze instelling waarvan de politieke en administratieve opdrachten reeds duchtig zijn betwist door de meest recente projecten betreffende de hervorming van de staat, wordt hier nu bedreigd met het verlies van haar jurisdictionele bevoegdheden (31).

Hoe zouden we derhalve stilzwijgend kunnen voorbijgaan aan de fundamentele vraag naar wezen en nut van de provinciale instelling, waaruit de werknoot eigenlijk alleen maar de gevolgtrekking haalt op het stuk van het administratief contentieux?

Voorzeker is de desbetreffende betwisting reeds ouder dan gisteren. Sinds 100 jaar reeds wordt heftige en radicale kritiek uitgebracht ten aanzien van de bestendige deputaties wegens de uitgesproken partijdigheid die zij aan de dag hebben gelegd bij de uitoefening van het electoraal contentieux. De «agents politiques», zoals men destijds zegde, treden daarin klaarblijkelijk op als rechter en partij (32).

Vandaar allicht de beklijvende overtuiging dat rechtspraak bedrijven bijzondere hoedanigheden vergt en een eigen verantwoordelijkheid, die onbestaanbaar zijn met de uitoefening van een politiek mandaat (33).

Vandaar wellicht ook is de overtuiging gegroeid in de publieke opinie, dat rechtspraak noodzakelijk in acht nemen van sommige vormen onderstelt en dus bepaalde waarborgen vereist, zoals het horen van de partijen en de openbaarheid van de terechtzittingen.

De bestendige deputatie die is samengesteld uit politieke mandatarissen, heeft er steeds naar gestreefd dergelijke waarborgen te beperken in plaats van in de algemene beginselen van het recht en meer in het bijzonder in diegene welke het recht van verdediging waarborgen, de regels te zoeken die een waarachtig contradictoir en evenwichtig debat kunnen tot stand brengen (34).

Dit is de echte reden waarom de bestendige deputatie te allen tijde haar opdrachten als administratief rechtscollege gecontesteerd heeft gezien.

Die contestatie is aangezwollen in de loop van de geschiedenis. Hoe zou men niet onaangenaam verrast zijn door de werkelijk anarchistische toestand die zich heden ten dage voordoet wanneer het er om te doen is de juridictionele bevoegdheden van de bestendige deputatie te omschrijven?

Opeenvolgende institutionele hervormingen hebben allerlei bevoegdheden van de «conseil de préfecture» van het jaar VIII aan de bestendige deputatie toegewezen. Onoverzienbare indruk van wanorde is daaruit voortgekomen.

In dezelfde handen zijn verenigd: verkiezingsgeschillen en belastingsgeschillen, de geschillen betreffende de studiebeurzen en die betreffende de sociale zekerheid, de geschillen betreffende het onderhoud van de waterlopen en de geschillen

(30) C. CAMBIER, op. cit., d. II, p. 276.

(31) Daarentrent, zie F. PELPEREE, «Le rôle des provinces dans les institutions de demain», *La Revue Nouvelle*, 1973, p. 540 e.v.; W. LAMBRECHTS, «De provincie in de hernieuwde staatsstructuur», in «Les provinces dans la Belgique régionalisée», I.B.S.A., 1976, p. 32.

(32) Zie memorie van toelichting bij de wet van 30 juli 1881 tot wijziging van enkele wetsbepalingen die de bevoegdheid van de bestendige deputaties regelen, in het verslag van M. DEVIGNE, *Pas.*, 1881, pp. 279 en 282.

(33) Verg. C. CAMBIER, *Droit administratif*, Brussel, Larcier 1969, p. 479.

(34) Zie *Cass.*, 13 november 1899, *Pas.*, 1900, I, 31: «Les parties ne sont pas appelées à l'instruction des affaires fiscales soumises à la députation permanente»; *Cass.*, 22 januari 1900, *Pas.*, I, 108, met de conclusies van advocaat-generaal VAN SCHOOR, volgens welke «la règle constitutionnelle laisse en dehors de ses prescriptions le débat oral, public et contradictoire devant la députation permanente»; *Cass.*, 9 oktober 1959, *R.C.J.B.*, 1960, p. 179, noot P. DE VISSCHER: «La publicité des audiences et la prononciation des jugements en audience publique prescrites par les articles 96 et 97 de la Constitution ne sont des mesures applicables de droit qu'aux tribunaux au sens de ce terme dans les articles 92 et 93; elles ne sont applicables à une juridiction contentieuse administrative que si une disposition légale particulière le prévoit»; *Cass.*, 7 april 1970, *Pas.*, I, 672: «Aucune loi n'exige que les parties soient appelées à l'instruction des causes contentieuses fiscales qui sont soumises à la députation permanente du conseil provincial».

betreffende de openbare rekenplichtige... Niet zozeer wordt de technische bekwaamheid van de bestendige afgevaardigde in twijfel getrokken om met een overal op peil zijnde professionele bevoegdheid al deze zaken af te doen, maar men is verre af van een rationele inrichting van het administratief contentieux (35).

Hangt hiermee ook niet samen dat men, in het bijzonder op het stuk van de belastingsgeschillen, een reeks onderscheidingen heeft zien ontstaan, de ene al subtieler dan de andere, waarvan men wel moet erkennen dat zij de rechtzoekende en vaak zelfs de jurist met verwondering vervullen ten aanzien van zoveel verbeeldingskracht bij de juristen? Onderscheid tussen fiscaliteit van het Rijk en die van de lokale besturen, onderscheid tussen rechtstreekse en indirecte belastingen, het uitzoeken van een reeks criteria om die onderscheiding te kunnen maken, een bijzondere regeling voor de opcentiemen (36).

Het is onbetwistbaar dat dit alles niet strookt met de voorstelling van een eenvoudige administratieve rechtsbedeling die onder het begrip valt van de gewone rechtzoekende.

Daarmee is meteen gezegd dat de voorstellen van de werknoot, die ertoe strekken de uiteenlopende geschillen die op het ogenblik door de bestendige deputatie worden afgedaan, te reorganiseren, te vereenvoudigen en tot een geheel samen te smelten, als volkomen verantwoord worden begroet (37). En de oprichting van een administratieve rechtbank van eerste aanleg zou ongetwijfeld de verwezenlijking van een dergelijk oogmerk ten goede komen. Hoewel men daarbij van oordeel kan zijn dat het, ten minste in de eerste fase van de hervorming, niet aangewezen is aan de bevoegdheden welke op het ogenblik die zijn van de rechterlijke orde, afbreuk te doen.

Is het niet aangewezen eerst orde te scheppen in de inrichting van de administratief contentieux van eerste aanleg, vooraleer een uitwisseling van bevoegdheden tussen de justitiële en de administratieve rechtbanken te gaan overwegen? De volkswijsheid zegt immers dat men « eerst voor eigen deur moet vegen ».

2. Administratieve rechtspraak door het centrale bestuur

Wat is de stand van het administratief contentieux dat wordt waargenomen door instellingen die behoren tot het centrale bestuur? Wat blijft daar van over? Op het eerste gezicht niet zo heel veel. Het enigszins apocalyptisch aandoende tableau van de overvloed aan administratieve

rechtscolleges, dat voorzitter Moureau in 1962 voor het Belgisch Instituut voor administratieve wetenschappen opmaakte (38), schijnt sindsdien te zijn ingekrompen als een kippevel (39). Wat blijft er te coördineren, te organiseren of te vereenvoudigen?

Dient er te worden gewezen op de commissies voor militaire pensioenen en oorlogspensioenen? De werknoot zegt daarover niets. En nochtans gaat het hier wel om administratieve rechtcolleges waaraan is opgedragen geschillen te beslissen waarin de overheidsverantwoordelijkheid ter sprake wordt gebracht om andere oorzaken dan die welke onder de aquiliaanse aansprakelijkheid vallen. Het gaat hier tevens om rechtscolleges die meer dan 30 jaar na het einde van de oorlog, nog altijd doende zijn met de nasleep vanden. En een recente beslissing van de Raad van State bracht het verhaal van een lang debat voor de pensioencommissies dat er toe strekte uit te maken of de verergering van een bronchitis tijdens de mobilisatieperiode traag of vlug was verlopen... (40).

Dit contentieux is waarschijnlijk aan het uitdoven, en zulks mag gelukkig heten voor de vrede onder de mensen... Maar andere solidariteitsgeschillen van dezelfde aard zouden wellicht kunnen ontstaan in de eerstkomende jaren?

Moeten we dan wijzen op de commissies die zich bezighouden met de militiezaken (militieraad, herzieningsraden en commissies voor de militievergoedingen). De werknoot stelt in wezen voor de bevoegdheden te behouden maar op een systematische wijze een appelprocedure en een cassatieprocedure in te richten (41).

Blijven tenslotte de geschillen betreffende de beroepsuitoefening. Iedere hervorming welke ertoe zou strekken het disciplinaire contentieux dat thans wordt waargenomen door de beroepsorden toe te vertrouwen aan een administratieve rechtbank in eerste aanleg, lijkt ten zeerste aanvechtbaar (42). Wel is het zo dat de deelneming van niet juristen aan de rechtsbedeling nadelen medebrengt. Bovendien, zoals Marcel Waline het treffend uitdrukt, is de rechtsbedeling door de

(35) Verg. M. VAUTHIER, « Précis du droit administratif de la Belgique », Brussel, Larcier, 1950, d. I, p. 155.

(36) R. VANDEKERCKHOVE, op. cit., p. 53; Adde: E. SCHREUDER, « Les attributions de la députation permanente en matière d'impôts », *R.J.D.A.*, 1962, p. 1 e.v., inzonderheid p. 7; Th. VERSEE, « Le recours au juge en matière fiscale », *J.T.*, 1967, p. 657 e.v.

(38) L. MOUREAU, op. cit., p. 16.

(39) Zie ook J.-Cl. ESCARRAS, « Les expériences belge et italienne d'unité de juridiction », Parijs, L.G.D.J. 1972, p. 310.

(40) *R.v.St.*, 20 maart 1974, nr. 1634, Verz., p. 279.

(41) R. VANDEKERCKHOVE, op. cit., p. 49 e.v.

(42) Zie supra « De administratieve rechtsbedeling en het administratief recht ».

gelijken, ook de rechtsbedeling door de « concurrenten » (43). Confraterniteit is niet altijd synoniem van begrijpende toegeeflijkheid. Moeten echter zodanige beschouwingen ertoe aanzetten in het ander uiterste te vervallen en dit contentieux helemaal aan het beroepsmilieu te onttrekken? Een meer genuanceerde oplossing zou er kunnen in bestaan de tegenwoordigheid van beroepsjuristen in de raden van de beroepsorden te versterken.

Er is ook nog het vestigingsprobleem. De werknota schijnt aan het optreden terzake van de Kamers van Ambachten en Neringen het karakter van rechtspraak te ontzeggen. Het gaat er nochtans om na te gaan of aan de vestigingseisen werkelijk voldaan is. De verrichte handeling is wel die van een instelling welke een betwisting beslist of die uitspraak doet over de aanspraak van een burger op het uitoefenen van een beroep in de door wet en verordening vastgestelde voorwaarden (44). Vereist de onafhankelijkheid der beroepen behorend tot de sector van de middenstand niet dat dit contentieux aan het beroepsmilieu blijft toebehoren?

3. De administratieve rechtsbedeling en het annulatieberoep

Het voornaamste novum van het voorstel schijnt te liggen in de inrichting van een getrapte rechtspraak voor het annulatieberoep. Naar het oordeel van de voorstanders ervan zou immers de administratieve rechtbank van eerste aanleg zich niet alleen moeten inlaten met de geschillen in volle omvang. Zij zou tevens moeten kennis nemen van de annulatieberoepen tegen de administratieve handelingen met een individuele draagwijdte van iedere administratieve overheid alsook van de beroepen tegen de administratieve handelingen met een algemene of individuele draagwijdte van de gedecentraliseerde openbare diensten (45). De Raad van State zou dan van zodanige gedingen slechts kennis nemen bij wijze van hoger beroep.

Wat zijn de praktische gevolgen van dit voorstel? Een statistisch onderzoek van de arresten die in een enkel kalenderjaar werden gewezen, geeft aan dat ongeveer 90 % van de annulatieberoepen daardoor in eerste instantie voor de administratieve rechtbank van eerste aanleg worden gebracht en misschien daarna in tweede aanleg voor de Raad van State.

Is het aangewezen een dergelijk novum, dat zich voordoet in de vorm van een, zelfs gedeeltelijke, splitsing van taken, in te voeren? Uit naam van de principes zou men wellicht affirmatief kunnen antwoorden. Vorige eeuw reeds verklaar-

de Chauveau « que pour la juridiction administrative contentieuse, on doit admettre le même principe que pour les matières contentieuses judiciaires: les deux degrés » (46). Die regel zou gelden als algemeen beginsel van procedure. Hij zou inhouden een « garantie essentielle aux intérêts des plaideurs et à l'intérêt général de la justice » (47).

Zou een meer pragmatische opvatting hier evenwel niet meer overtuigen?

Vooreerst heeft de burgerlijke rechtspleging aan het recht van hoger beroep uitzonderingen aangebracht die, rekening houdend met de geringe omvang van de omstreden belangen, de gevolgen van het bedoelde recht inperken. Die beperkingen zouden niet kunnen worden toegepast in het publiek recht: immers welke prijs kan worden gesteld op het herstel van het recht? Dit komt er dus op neer dat het recht van hoger beroep altijd van toepassing zou zijn. Zal dit er niet toe strekken de Raad van State onnodig te belasten?

Vervolgens heeft het gerechtelijk recht steeds voorzien in de mogelijkheid om van de regel van de getrapte rechtspraak af te wijken; de partijen mogen overeen komen om hun zaak niet in hoger beroep te brengen. In het publiek recht daarentegen zal de regel onvermijdelijk worden aangezien als zijnde van openbare orde zodat geen afwijking kan worden toegestaan.

Dient vanuit een meer fundamenteel standpunt niet te worden opgemerkt dat de oprichting van een rechtbank van eerste aanleg in de administratieve orde tegemoet komt aan een praktische zorg en niet aan overwegingen van doctrinale aard? Is het niet de bezorgdheid om de Conseil d'Etat in Frankrijk te ontlasten die in 1953 heeft geleid tot de oprichting van administratieve rechtbanken aldaar (48)? Is zulks ook bij ons het geval? Is de Raad van State overbelast? Slepen de zaken voor de afdeling administratie te lang aan? Hervormingen binnenin de instelling (weigering van de Raad om te gemakkelijk in te gaan op vragen tot termijnverlenging, een grotere inspanning van het auditoraat, de uitbreiding van de formatie der magistraten, de aanvulling van de administratieve hulpkrachten...) zouden die niet, beter dan een spreiding van de verantwoordelijkheden, kun-

(43) M. WALINE, op. cit., d. I, p. 133.

(44) C. CAMBIER, op. cit., d. II, p. 504, noot 1.

(45) R. VANDEKERCHOVE, op. cit., pp. 41 tot 44.

(46) Aangehaald door Ch. DEBBASCH, in « Procédure administrative contentieuse et procédure civile », Paris, L.G.D.J., 1962, p. 180.

(47) Ch. DEBBASCH, op. cit., ibidem.

(48) Professor M. WALINE bespreekt de resultaten van de hervorming in « Administration publique », 1976-1977, numéro 3, p. 208.

nen leiden tot het wegwerken van een bepaalde achterstand, en tot een vluggere afdoening van de zaken terwijl anderzijds de onmisbare eenheid van rechtspraak gehandhaafd wordt.

Er zijn bepaalde algemene beginselen van procedure... Maar er zijn ook dagelijkse werkelijkheden bij de afdoening van de geschillen. Dienen die realiteiten niet de voorrang te krijgen boven de ideeën ?

*
* *

Prosper Weil heeft geschreven : « L'existence même d'un droit administratif relève en quelque sorte du « miracle » (49). En dat is waar. Dat op het einde van de 20e eeuw de Staat, de Regering, het bestuur, zich door het recht gebonden achten, ziedaar een verschijnsel dat onze verwondering mag opwekken.

Dat zij bereid zijn zich te onderwerpen aan de rechtsregel, en wat meer is, aan het oordeel van de rechter, en zulks terwijl geen enkele materiële kracht hen tot die gehoorzaamheid kan dwingen, mag wel een wonder worden genoemd.

Zijn wij wel, behoudens tijdens crisisperiodes, voldoende bewust van het mirakel dat zich onder onze ogen voltrekt ?

Maar het « mirakel » mag niet verworden tot « mysterie » (50). Daargelaten enkele specialisten, enkele hogepriesters die zijn ingewijd in de cultus van de openbare macht en in de controlemogelijkheid daarop, wie beheerst nog de discipline van de verschillende administratieve geschillenregelingen ?

Een hervorming op dat terrein is geboden. Zij

dient te worden voorafgegaan door een codificatie van de regels van het administratief recht en door de codificatie van de geschillenprocedure. Dat zijn de voorafgaande voorwaarden voor iedere hervorming van een zekere omvang.

Het « mirakel » mag ook niet verworden tot een « luchtspiegeling ». De instelling van een administratieve rechter van eerste aanleg mag een gelukkige hervorming worden genoemd als zij maar leidt tot vereenvoudiging en verbetering van het contentieux dat thans wordt waargenomen door de bestendige deputatie. Die zelfde hervorming zou daarentegen slechts denkbeeldige voordelen kunnen bieden wanneer zij terzelfdertijd de legaliteitsgeschillen en de geschillen betreffende de beroepsuitoefening zou omvatten.

Komen tenslotte de onvolkomenheden van het voorstel niet hierop neer dat het teveel wil omvatten ? Want de uitgebrachte kritiek wil er niet toe strekken het gehele overzicht in de schaduw te stellen.

Onze bezorgdheid komt hierop neer : een administratieve rechtsbedeling bezorgen die eenvoudiger en vlugger is in al haar geledingen en op alle niveau's. De ware inzet — men kan zulks niet genoeg onderstrepen — is de volgende : een meer rechtvaardige, een vrijere en een meer efficiënte maatschappij. Is een goede administratieve rechtsbedeling daarvoor niet de beste waarborg ?

(49) P. WEIL, « Le Droit administratif », Parijs, PUF 1964, reeks « Que sais-je ? », p. 5.

(50) J. MOREAU, Inleiding van J.P. CHAUDET, « Les principes généraux de la procédure administrative contentieuse », Parijs, L.G.D.J. 1967, p. 1.

DOE HET OOK EENS!

Neem een **ABONNEMENT OP PROEF** op het T.B.P. en U zult begrijpen waarom meer dan 1.300 lezers, trouwe abonnees van het T.B.P. zijn gebleven !

U HEBT ER NU BAAT BIJ

want U stort nu 1.200 fr. voor een abonnement 1978 en U ontvangt dan ook nog kosteloos het nummer 6 van jaargang 1977.